

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING VID BRÄDGÅRD SGATAN I SÖDERHAMN

Arkeologisk undersökning

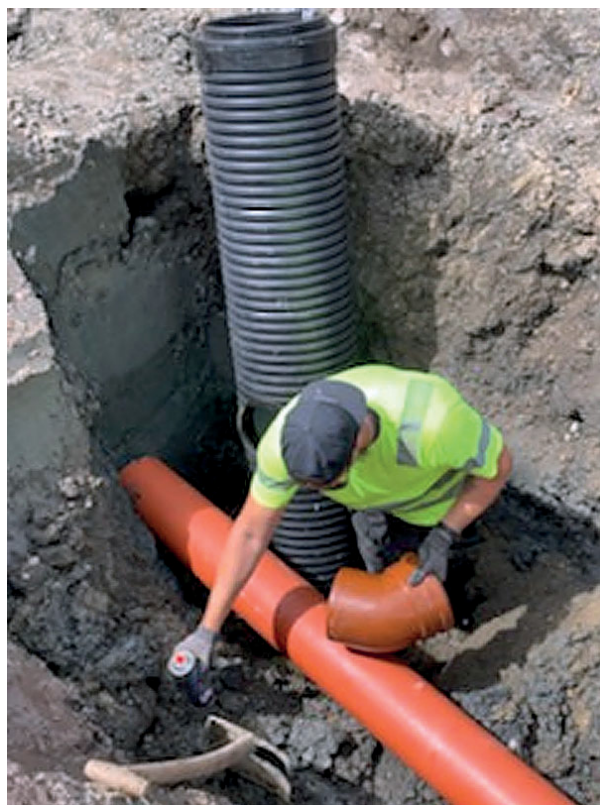
L1950:3802

Väster 2:1

Söderhamns stad och kommun

Gävleborgs län

Anders Altner

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING VID BRÄDGÅRD SGATAN I SÖDERHAMN

Arkeologisk undersökning

L1950:3802

Väster 2:1

Söderhamns stad och kommun

Gävleborgs län

Rapport 2021:12

Anders Altner

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Rapporterna finns i PDF-format på www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2021

Omslagsbild: *Visar rörläggning för infiltrationsbrunn. Foto: Agneta Svensson, Söderhamns kommun.*

Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BY-licens. Lantmäteriverkets kartor omfattas ej av denna licens.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

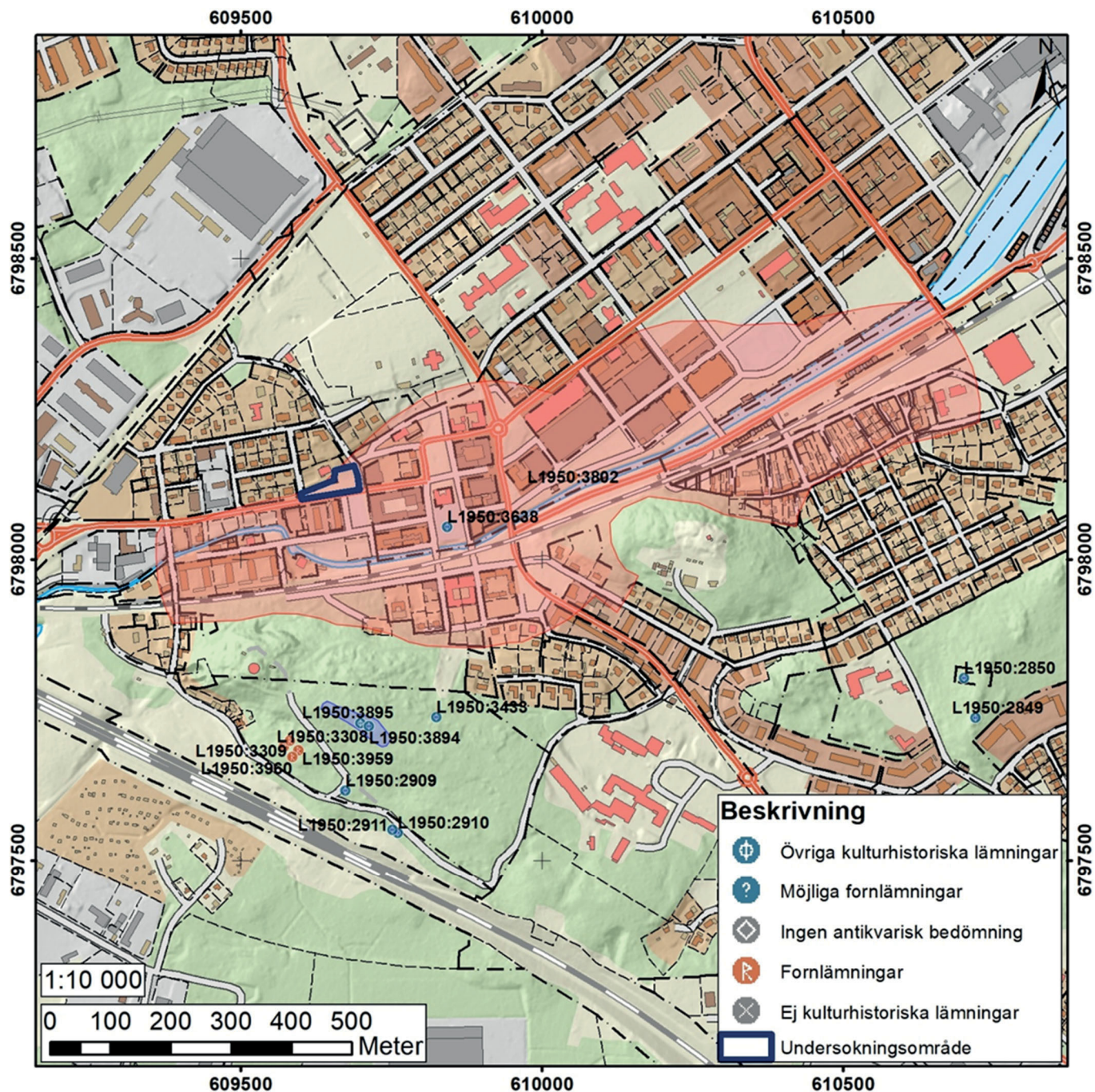
Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Bakgrund.....	6
Syfte och metod	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Historiskt kartmaterial.....	7
Resultat	7
Förslag till vidare antikvariska åtgärder.....	8
Referenser	9
Administrativa uppgifter	10
Bilaga 1. Kartblad	11
Bilaga 2. Foto.....	16

Figur 1. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. Undersökningsområdet markerat i mörkblått. Skala 1: 100 000.

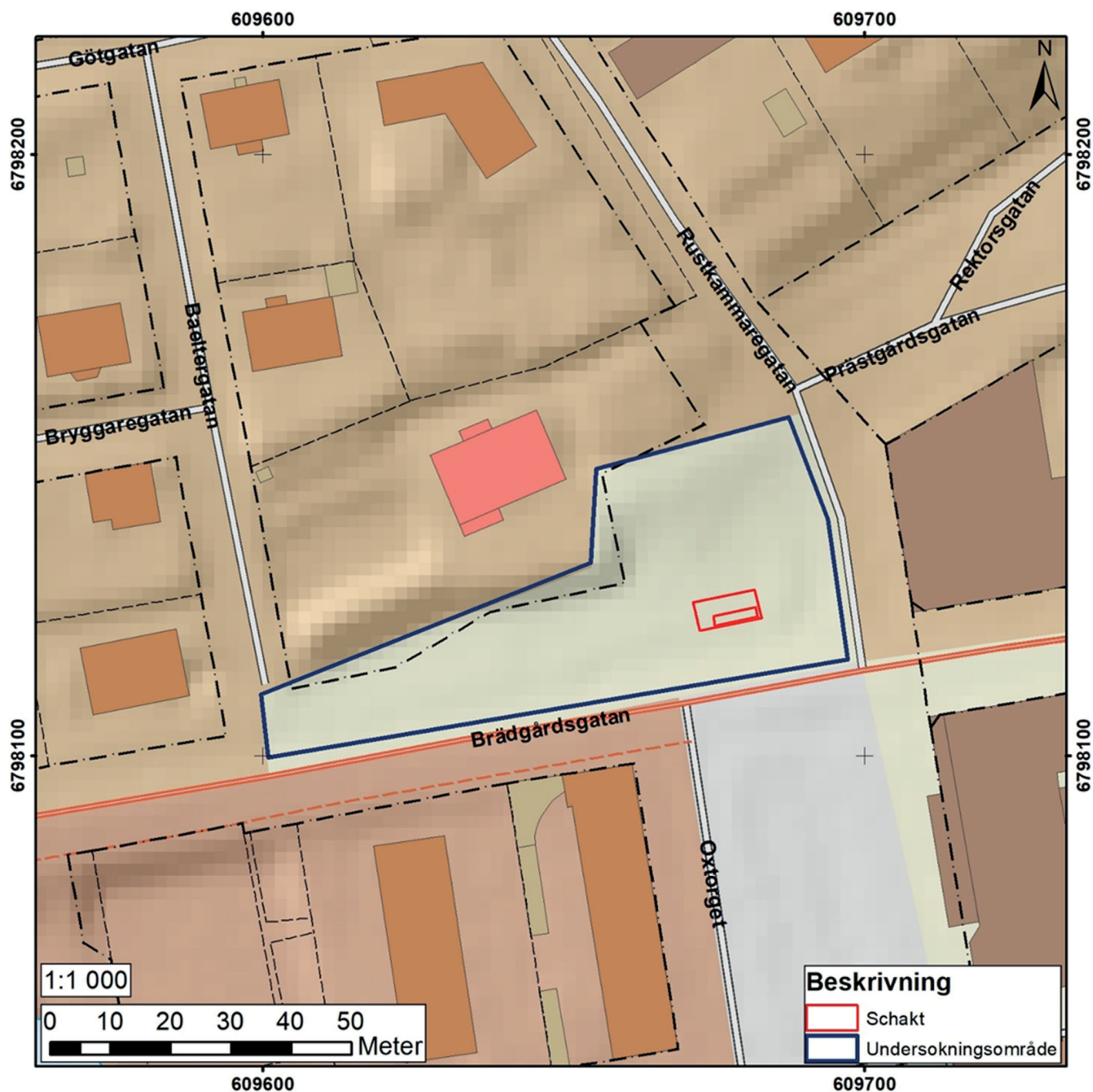

Figur 2. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta och Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister. Undersökningsområdet i mörkblått. Skala 1:10 000

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom del av fornlämning L1950:3802, Söderhamns stad och kommun, Hälsingland, i Gävleborgs län (Figur 2).

I samband med undersökningen banades en 3,5×5 meter (Ö-V) stor yta av. Därefter grävdes ett 4×2 meter (Ö-V) stort schakt och cirka 1,2–2,0 meter djupt. (figur 3). Endast utfyllnadslager och naturligt förekommande morän påträffades i schaktet.

Figur 3. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. Schaktet redovisas i rött och undersökningsområdet i blått. Den mindre rektangulära formen i rött redovisar djupare schakt. Skala 1:1 000.

BAKGRUND

Söderhamns kommun planerar att anlägga infiltrationsbäddar för dagvatten inom del av fastighet Väster 2:1 inom en grönyta vid Brädgårdsgatan. Arbetet berör fornlämning L1950:3802 som utgörs av Söderhamns historiska stadslager. Undersökningen gjordes efter beslut av Länsstyrelsen i Gävleborg (Lst dnr 2819-2019, daterat: 2020-03-30). Länsmuseet Gävleborg utförde undersökningen 2020-08-16.

SYFTE OCH METOD

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att vetenskapligt dokumentera och om möjligt avgränsa fornlämningen.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Undersökningsområdet utgörs främst av sandig morän med lera och silt närmast ån. Söderhamn tillkom år 1620 efter påbud av Gustaf II Adolf då många hälsingesmeder flyttade till staden för att arbeta vid Söderhamns gevärsfaktori. Staden fick sina stadsprivilegier samma år.

Staden är enligt uppgift grundad på platsen för en gammal handels- och lastningsplats beskyddad av fästningen Faxehus/Faxeholm L1950:3449. Enligt medeltida brev från Sven Sture den 23 maj år 1398 (SDHK-nr: 14953) nämns ett fäste uppfört vid Faxeholm. I oktober samma år har Sven Sture tagit fästet och vill överlämna detta till kung Erik och drottning Margareta (SDHK-nr: 15014).

Inga arkeologiska undersökningar verkar ha utförts inom stadens norra del och endast ett fåtal undersökningar har utförts inom sydöstra delen.

1981 utförde Riksantikvarieämbetet en arkeologisk provundersökning inom kvarteret Lejonet som ligger mellan Rådhusgatan och Kyrkogatan, söder om ån. I samband med undersökningen iakttogs ett kulturlager bestående av träflis, kol och slagg (Syse 1981).

1984 utförde Läns museet Gävleborg en schaktkontroll inom delar av kvarteret Gäddan som ligger mellan Spruthusgränd och Hambreusgatan, söder om ån. Iakttogs ett möjligt kulturlager av träflis, i övrigt endast utfyllnadsmassor och sentida raseringsmassor påträffades (Melanders 1984a).

1984 utförde Läns museet Gävleborg en besiktning av Söderhamnsån, mellan Tullbron och Söderhamns museum, i samband med ombyggnation (Melanders 1984b).

2019 utförde Arkeologerna, Statens historiska museer en arkeologisk förundersökning inom kvarteret Simpan, mellan Fiskaregatan och Pilgatan söder om ån. I samband med förundersökningen påträffades kulturlager, raseringslager och rester av husgrunder (Bäck & Westberg 2020).

HISTORISKT KARTMATERIAL

Enligt historiskt kartmaterial från slutet av 1600-talet till och med mitten av 1800-talet berör undersökningsområdet vad som utgjorde stadens täppor, kålhagar och kryddgårdar (Bilaga 1, figur 5, 6 och 7). Förslag till ny reglering av staden påbörjades år 1835 av lantmätare Per Widmark men implementerades endast i mindre skala (Bilaga 1, figur 8). Efter den stora stadsbranden år 1876 återuppbyggdes Söderhamns stad mer eller mindre efter det stadstypiska rutnätsmönstret. Enligt ekonomiska kartan från 1957 ligger schaktet i en flervägs korsning (Bilaga 1, figur 9).

RESULTAT

I samband med undersökningen banades en 5,0×3,5 meter (Ö-V) stor yta av. Därefter grävdes ett 4×2 meter (Ö-V) stort schakt och cirka 1,5–2,0 meter djupt. Endast utfyllnadslager och naturligt förekommande morän påträffades i schaktet (figur 3 och 4, Bilaga 2 figur 10).

Figur 4. Detaljfoto över schaktets djupare del. Visar ledningsdragning, utfyllnadslager och den naturligt förekommande moränen. Foto: Agneta Svensson, Söderhamns kommun.

FÖRSLAG TILL VIDARE ANTIKVARISKA ÅTGÄRDER

Länsmuseet Gävleborg anser att inga ytterligare åtgärder är nödvändiga i samband med det arkeologiska arbetsföretaget.

REFERENSER

Bäck, M. 2015. Stadsarkeologi i Norrland – varför inte? Bebyggelsehistorisk tidskrift 2015. s. 24–42.

Bäck, M. & Westberg, T. Fragment av det tidigmoderna Söderhamn, Kvarteret Simpan. Arkeologisk förundersökning. Gävleborgs län, Hälsingland, Söderhamns kommun, kv. Simpan 1, 2, 5 och 3 (del av), L1950:3802 (Söderhamn 26:1). Arkeologerna, Statens historiska museer. Rapport 2020:22.

Melander, J. 1984a. Över schaktkontroll i kvarteret Gäddan, Söderhamn. Rapport Läns museet i Gävleborgs län.

Melander, J. 1984b. Rapport över ombyggnad av Söderhamnsån mellan Tullbron och Söderhamns museum. Söderhamn. Läns museet i Gävleborgs län.

Syde, B. & Svedberg, V. 1981. Provundersökning av kulturlager, kvarteret Lejonet, Söderhamn, Hälsingland. Riksantikvarieämbetet, UV.

Historiska kartor och källor

Lantmäterimyndigheternas arkiv:

21-sös-32. Övrig karta Söderhamn år 1866.

Lantmäteristyrelsens arkiv:

V50-1:2. Stadsplan över Söderhamns stad, odaterad.

V50-1:3. Geometrisk karta över Söderhamns stad år 1698.

V50-1:4. Avmätningsskarta över Söderhamns stad år 1749.

V50-1:7. Grundritning över Söderhamns stad år 1816.

V50-1:8. Föreslagen ny reglering av Söderhamns stad år 1837.

Rikets allmänna kartverksarkiv:

J133-14h9d57. Ekonomiska kartan, Söderhamn, år 1957.

J133-15h0d57. Ekonomiska kartan, Haga, år 1957.

Riksarkivet, Sveriges stads- och fästningsplaner:

0424:155:001. Stadsplan över Söderhamn år 1648

Riksarkivet, Svenskt Diplomatariums huvudkartotek:

SDHK-nr: 14953 år 1398.

SDHK-nr: 15014 år 1398.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 2819–2019

Beslutsdatum: 2020-03-30

Länsmuseet Gävleborgs dnr: 1079/320

Uppdragsgivare: Söderhamns kommun

Undersökningstid: 2020-08-16

Projektledare Länsmuseet Gävleborg: Anders Altner

Personal: Anders Altner

Fastighet: Väster 2:1, Brädgårdsgatan.

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

Exploateringsarea: 2500 m²

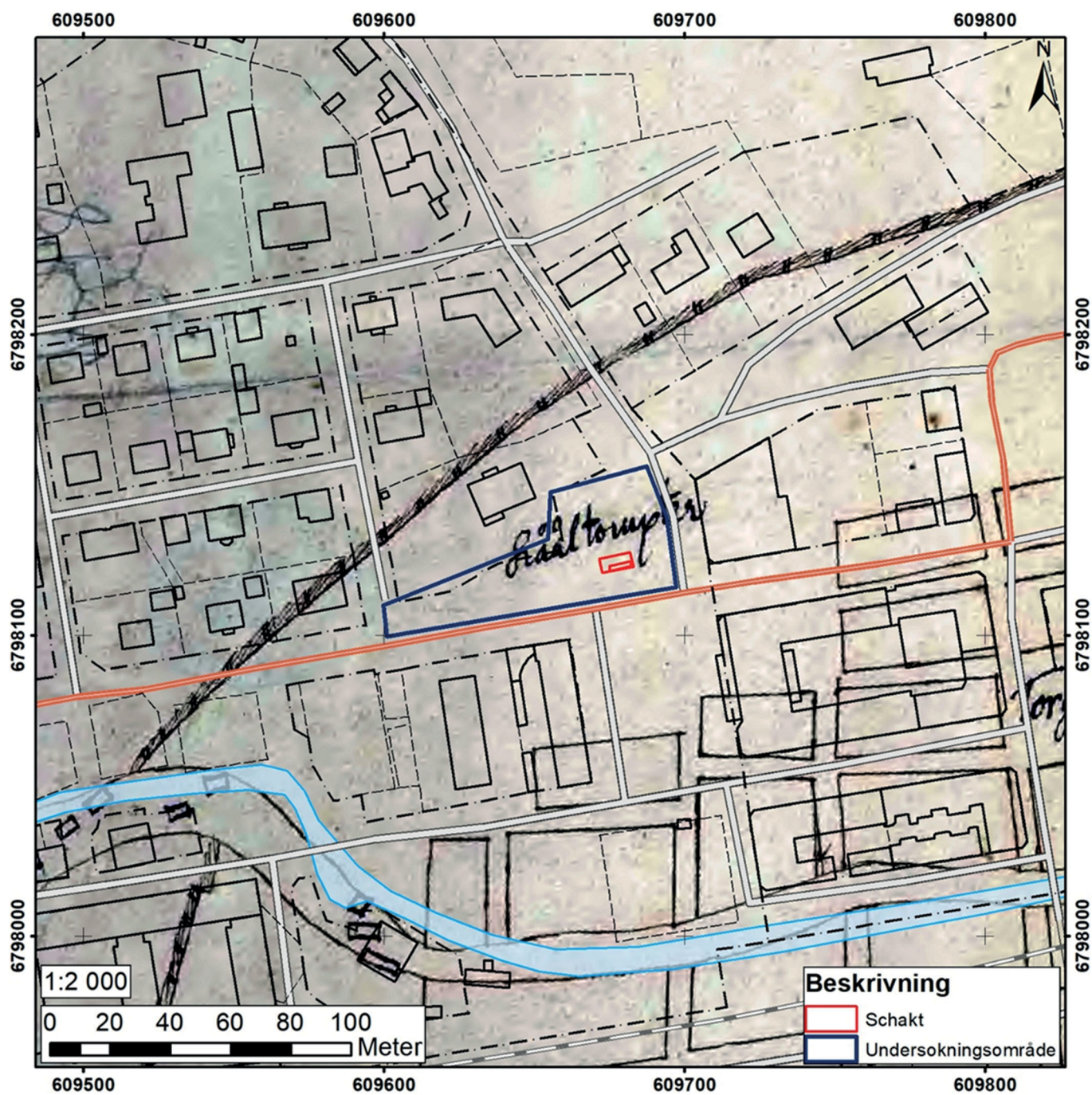
Undersökt area: 50 m²

Arkeologtimmar i fält: 4

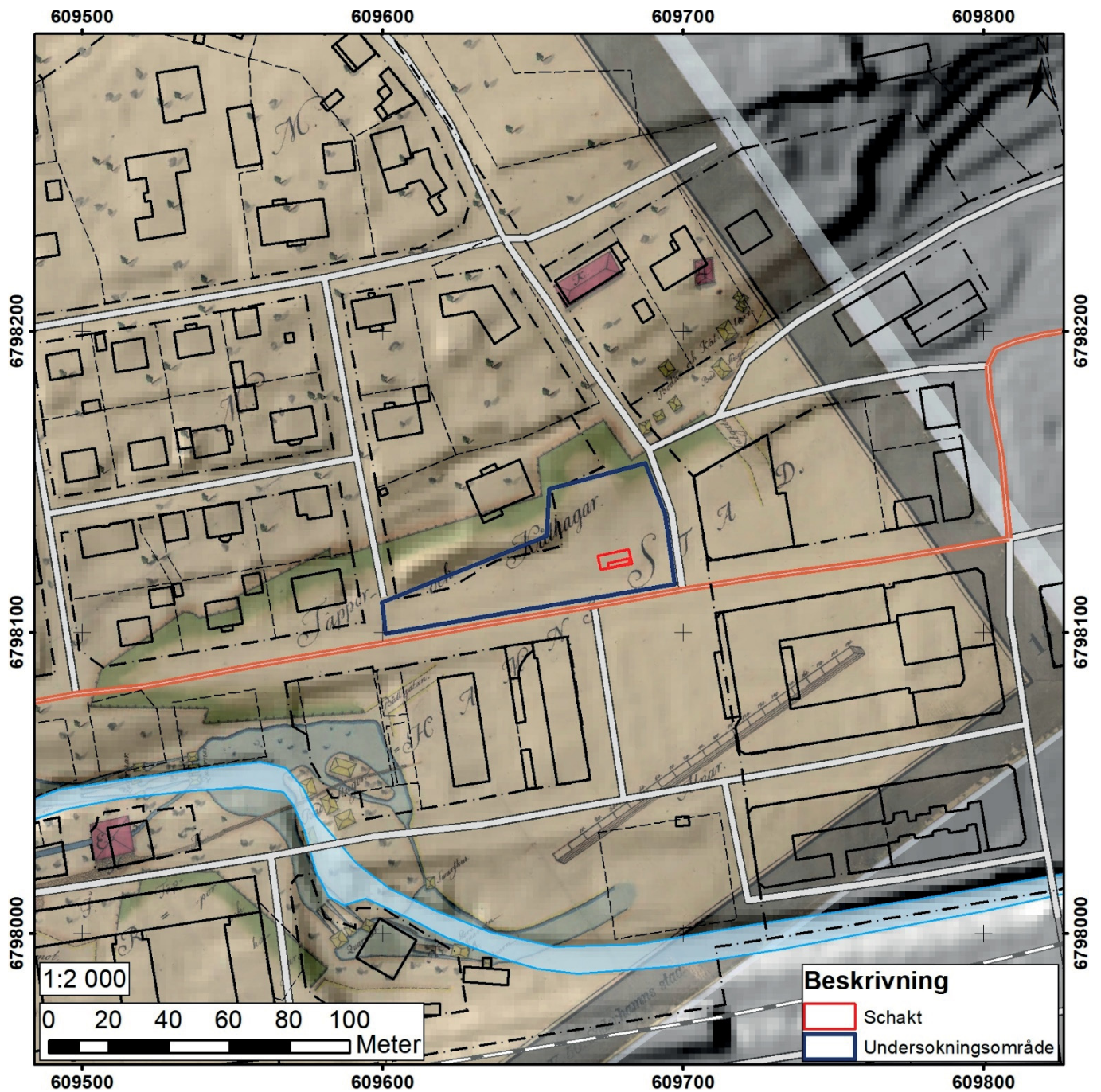
Dokumentationshandlingar som förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv: 4
fotografier och 2 shapefiler.

Fynd: Inga fynd har tillvaratagits

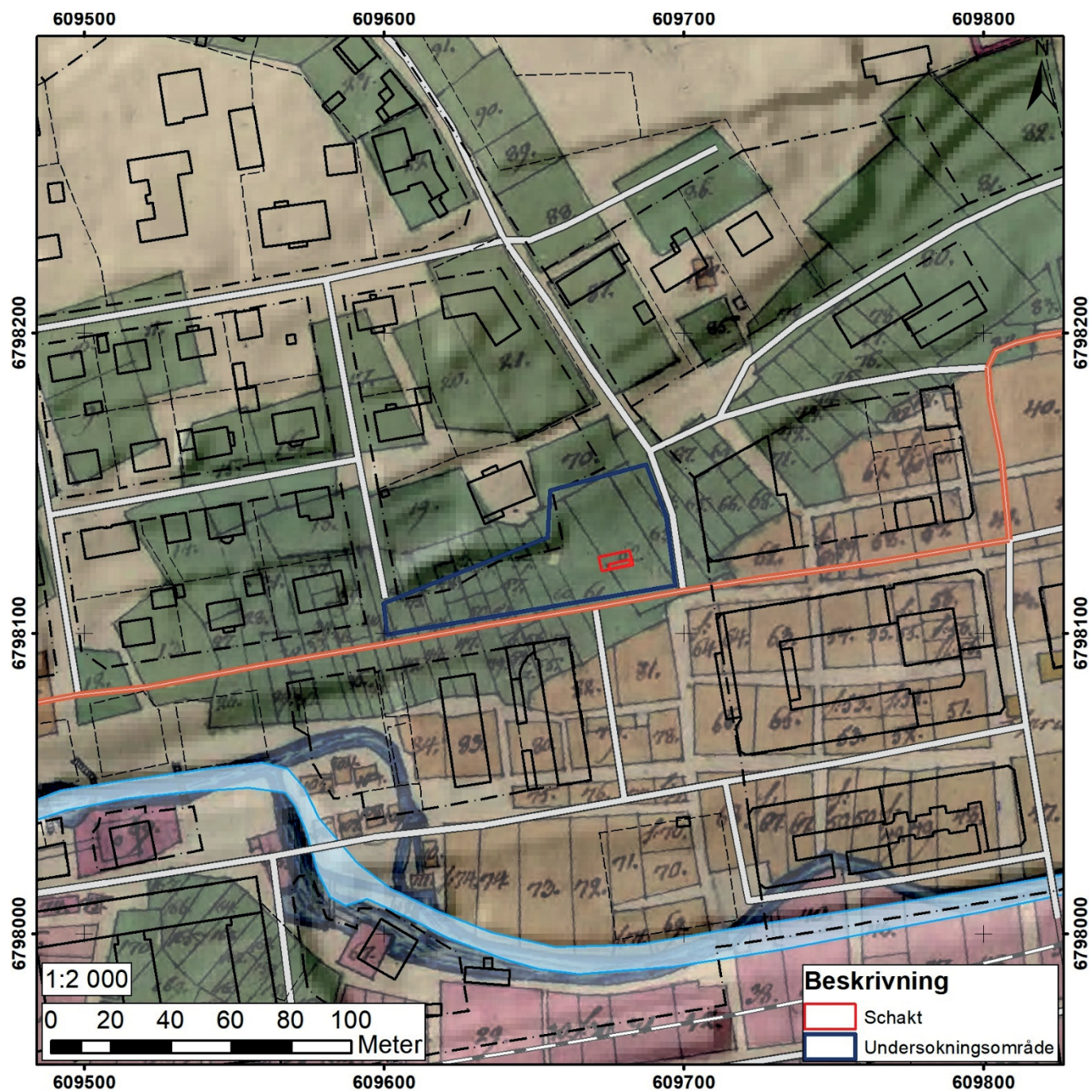
BILAGA 1. KARTBLAD

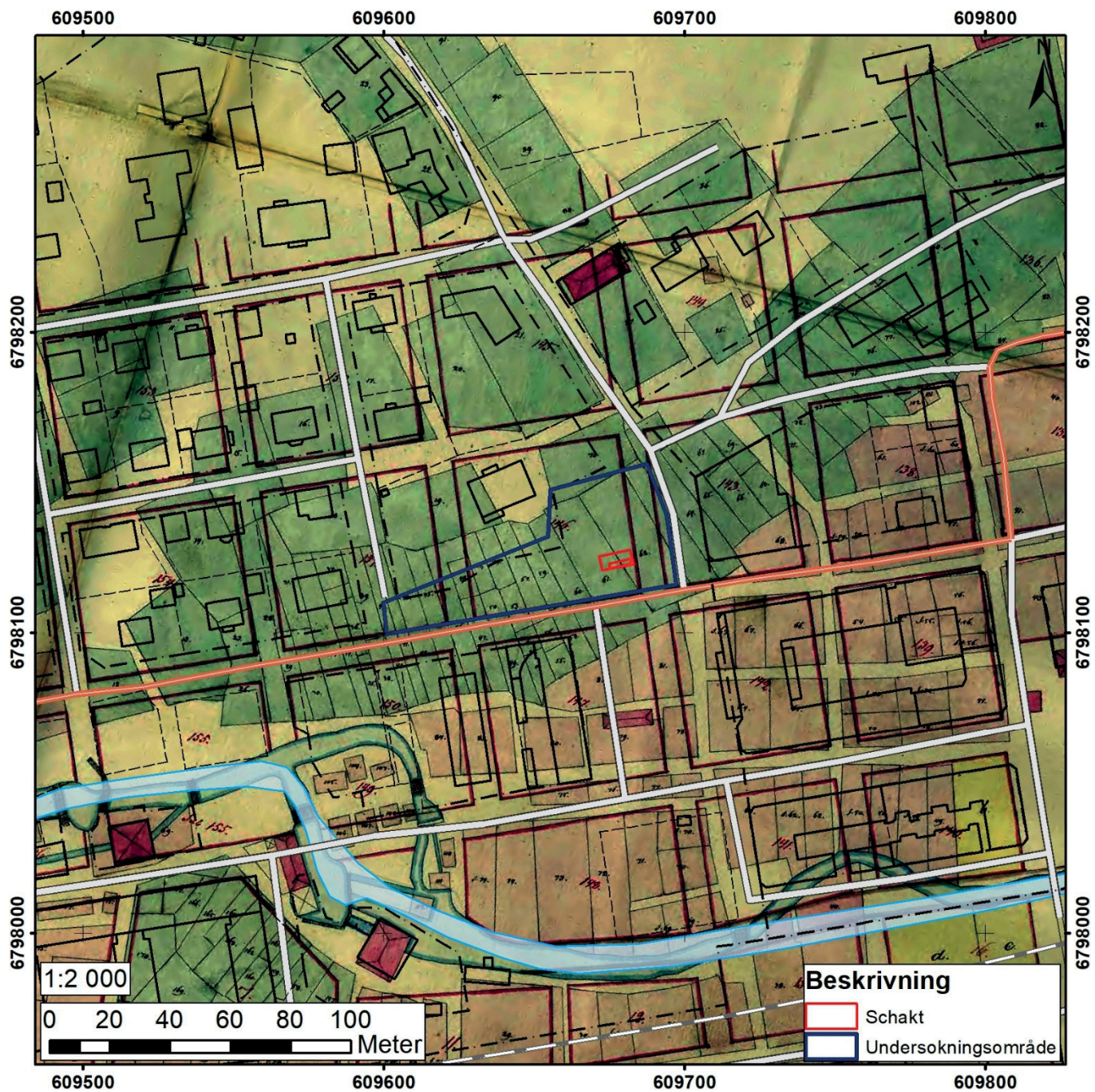
Figur 5. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. I bakgrunden ligger en odaterad stadsplan över Söderhamns stad (LMS V50-1:2), troligen 1630-tal eller 1640-tal. Skala 1:2 000

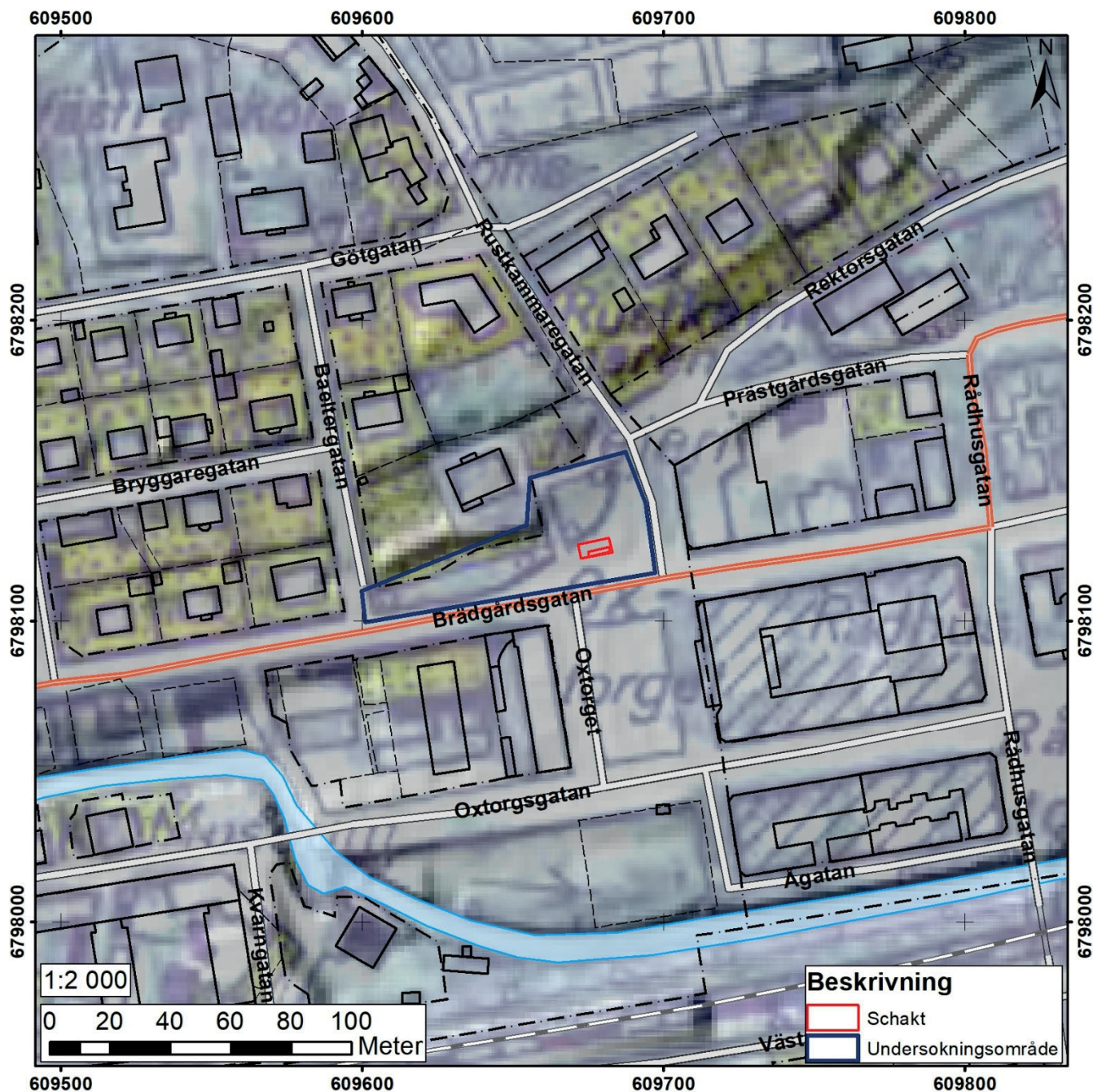
Figur 6. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. I bakgrunden ligger en avmätningsskarta över Söderhamns stad år 1749 (LMS V50-1:4). Skala 1:2 000.

Figur 7. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. I bakgrunden ligger en grundritning över Söderhamns stad år 1816 (LMS V50-1:7). Skala 1:2 000.

Figur 8. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. I bakgrunden ligger en karta med föreslagen ny reglering av Söderhamns stad år 1837 (LMS V50-1:8). Skala 1:2 000.

Figur 9. Utdrag ur Lantmäteriets fastighetskarta. I bakgrunden ligger 1957 års ekonomiska karta över Söderhamn (RAK J133-14h9d57). Skala 1:2 000.

BILAGA 2. FOTO

Figur 10. Arbetsbild över schaktningsarbetet vid Brädgårdsgatan. Foto: Agneta Svensson, Söderhamns kommun.

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, SÖDRA STRANDGATAN 20, 802 50 GÄVLE. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE